

В.Є. МИХАЙЛИЧЕНКО, І.В. АСЄЄВА, Ю.Ю. КОШКАРОВ

ВНУТРІШНІЙ СВІТ ОСОБИСТОСТІ ТА ЙОГО ФОРМУВАННЯ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Досліджено сутність та зміст внутрішнього світу особистості, який включає у собі особистісний сенс, світогляд, цінності, інтереси, спрямованість, переконання, самоефективність, що відображає взаємодію особистості з навколишнім об'єктивним світом. Обґрунтовано, що ступінь розвитку й характер функціонування думок людини, а також сфери її почуттів і волі залежать від того, на якому психічному рівні і з яким результатом працює її внутрішній світ. Показано роль закладу вищої освіти у процесі формування внутрішнього світу людини, її самосвідомості. Запропоновано способи і методи формування світогляду студентів, їх особистісного сенсу та цінностей, спрямованості особистості, мотивів, переконань та самоефективності. Показано формуючу роль Я-концепції особистості у цьому процесі.

Ключові слова: внутрішній світ, особистість, формування, самосвідомість, Я-концепція.

V.E. MYKHAYLYCHENKO, I.V. ASIEIEVA, YU.YU. KOSHKAROV

THE INTERNAL WORLD OF THE PERSONALITY AND ITS FORMATION IN THE PROCESS OF LEARNING IN AN INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION

The essence and content of the individual's inner world, which includes personal meaning, worldview, values, interests, direction, beliefs, self-efficacy, reflecting the interaction of the individual with the surrounding objective world, has been studied. It is substantiated that the degree of development and the nature of the functioning of a person's thoughts, as well as the spheres of his feelings and will depend on the mental level at which and with what result his inner world works. The role of a higher education institution in the process of forming a person's inner world and self-awareness is shown. Ways and methods of forming students' worldview, their personal meaning and values, personality orientation, motives, beliefs and self-efficacy are proposed. The formative role of the self-concept of the individual in this process is shown.

Key words: inner world, personality, formation, self-awareness, self-concept.

Постановка проблеми. Внутрішній світ – це свідомість і самосвідомість особистості, спрямовані як на об'єктивної реальності, так й, одночасно, на ставлення до неї. Тут інтегруються всі її враження, узагальнюються і систематизуються переживання, оцінюються поведінка. Цей світ постійно працює, і міра фундаментальності, глибини і напруженості цієї роботи є показником духовного багатства індивідуальності людини. Він є підсумком тієї внутрішньої роботи, у процесі якої зовнішнє, пройшовши через суб'єктивність особистості, переробляється, освоюється і застосовується у практичній діяльності. Закони і механізми його утворення і функціонування треба обов'язково досліджувати, тому що без цього знання не буде повного розуміння прояву суб'єктивного початку в людині при відображенні нею дійсності, її ставлення до неї та її поведінки.

Ступінь розвитку й характер функціонування думок людини, сфери її почуттів і волі залежать від того, на якому психічному рівні і з яким результатом працює її внутрішній світ. Система вихованих і самостійно вироблених індивідом соціальних якостей, що склалася таким чином, виявляється у суб'єктивній формі (особистісний сенс, світогляд, цінності, інтереси, спрямованість, переконання, самоефективність та ін.), що відображає взаємодію особистості з навколишнім об'єктивним світом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У результаті досліджень, проведених вченими-акмеологами, було зроблено такі висновки: особливості великого соціуму, в якому проходить свій життєвий шлях людина, неминуче накладають свій відбиток на її розвиток як індивіда, як особистості і суб'єкта діяльності. Настільки ж сильно відбивається на ній соціальне мікросередовище, що завжди по-своєму акумулює й переломлює вплив великого соціуму. Однак вирішальна роль у становленні людини, у формуванні її унікальної індивідуальності належить самій людині, її внутрішньому світові, особливо, коли вона вступає в пору своєї зрілості.

Особистісно-професійний розвиток студентів у ЗВО безпосередньо залежить від тих смислів та цінностей, які вони знаходять у професійній діяльності. Завдання навчальної та професійної діяльності мають бути не тільки зрозумілими, а й внутрішньо прийнятими. Відомий український вчений І.Д. Бех стверджує, що надзвичайно важливим на ранніх етапах становлення та осмислення студентом свого ціннісного простору є вміння побачити його зв'язок з цілями та завданнями обраної професії, а також залучення до спеціально організованої роботи з розвитку своїх смислових орієнтирів [1, с. 110].

Завдання навчальної та професійної діяльності

Вісник Національного технічного університету «ХПІ».

Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства, № 2, 2024

мають бути не лише зрозумілими студентами, а й внутрішньо прийнятими. Внутрішня позиція стає тією умовою, через яку заломлюються зовнішні дії. У зв'язку з цим перед науковцями стоїть завдання всебічного вивчення закономірностей і механізмів роботи внутрішнього світу з метою ефективного використання всіх можливостей для ефективного формування особистості. Ці положення приймаються всіма дослідниками і не беруться під сумнів. При цьому є недостатньо з'ясованою природа цієї діяльності, її джерела, способи і методи самовдосконалення особистості.

Сучасні вчені розглядають сенс життя як систему смислів, які організують діяльність людини у руслі особистого і загальнолюдського вдосконалення. Більшість як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників проблеми сенсу відзначають той факт, що людині притаманна наявність не одного, а цілого ряду різних сенсів, що виявляється у таких поняттях як сенс дії, діяльності, поведінки, життя, існування, які формують світогляд людини. П. Фрейзер зауважує, що сучасні «сенси життя стосуються вирішення загальнолюдських проблем і настільки змінюють систему відносин людини до себе та світу, що прагнення до самовдосконалення стає провідним» [8, с. 146]. Узагальнюючи вищесказане, можна зробити висновок, що пошук сенсу життя є постійним, цілеспрямованим, провідним процесом, який оптимізує нашу діяльність упродовж усього життя.

У рамках фундаментальних та суспільних наук дається великий обсяг інформації, що сприяє формуванню внутрішнього світу. При цьому багато уваги приділяють тому, що треба формувати, але часто залишається відкритим питання про те, як це можна робити. Передумовами формування є сенс життя, світогляд, потреби, інтереси, переконання, самоефективність та інші. Завдання педагогіки полягає в тому, щоб сформувати внутрішній світ того, хто навчається і, таким чином, вплинути на його розвиток. При цьому надзвичайно важливо, щоб виховання переростало у процес самопізнання та саморозвитку, зумовлений чітким усвідомленням самого себе та своєї життєвої програми. Вирішення цього завдання – дуже непросте справа, тому потрібен різноманітний психолого-педагогічний інструментарій корекційних засобів, які б заклали передумови для успішного руху до досягнення бажаних результатів.

Метою статті є вивчення способів та методів формування внутрішнього світу студентів у процесі навчання у закладі вищої освіти з метою ефективного використання всіх можливостей особистості.

Виклад основного матеріалу. Основним критерієм внутрішнього світу людини виступає система її особистісних сенсів. Це значущість для індивіда тих чи інших предметів, яка сприймається ним суб'єктивно. Він визначається виявленням зв'язків даного предмета з мотивами, потребами й

цінностями індивіда. У діяльнісному підході породження особистісного сенсу відбувається на підставі постановки цілі відповідно до мотиву і трактується людської самосвідомістю. Це довготривалий і багатоаспектний процес, який нерозривно пов'язаний із світоглядом людини.

Світогляд – складна взаємодія інтелектуальних та емоційних компонентів, світовідчуття та світорозуміння. Це система поглядів, переконань, що проявляється у її вчинках, у відносинах з іншими людьми та навколишнім світом. Світогляд – це не лише зміст, а й спосіб усвідомлення людиною дійсності, а також її принципи життя, цінності та переконання. Структура світогляду утворюється в результаті узагальнення природничих, соціально-історичних, технічних та філософських знань, які вивчає студент під час навчання у ЗВО. Характер уявлень про світ сприяє постановці певних цілей, з урахуванням яких утворюється загальний життєвий план, формуються ідеали. Зміст свідомості перетворюється на світогляд тоді, коли він набуває характеру переконань, впевненості людини у правоті своїх ідей.

Світогляд має великий практичний життєвий сенс. Він впливає на потреби людини, мораль, моральність, характер життєвих прагнень, її ставлення до праці, інших людей, інтереси та норми поведінки. Це свого роду духовна призма, якою сприймається і переживається все навколишнє. Включаючись у світогляд, різні його складові (знання, цінності, переконання, програми дій) набувають нового статусу, вони вбирають у собі ставлення, можливості людини, забарвлюються емоціями, поєднуються з волею до дії.

Проблема розуміння людиною свого місця у світі, свого розвитку у ньому завжди була актуальною. Сьогодні ж, у період кардинальних змін, вона особливо загострена, оскільки життя змушує нас переглядати свої життєві цілі та орієнтири. Безліч різних чинників беруть участь у становленні світогляду. Це оточення, умови життя, ідеологія держави, освітнє середовище. Спочатку людина несвідомо приймає ту модель світу, яку їй пропонує суспільство. Потім починається осмислена переоцінка явищ життя, пошук сенсу життя. Інформація, яку індивід використовує при цьому, береться з власних спостережень і роздумів, освіти, зі спілкування, досвіду. Відбувається систематизація життєвих цінностей, розміщення пріоритетів.

Завдання педагогіки зводиться до систематичного вивчення загальних світоглядних установок і окремих елементів: життєвих цінностей, переконань, установок, очікувань студентів. Їх коригування відбуваються постійно й обумовлюються як індивідуальними особливостями, так і життєвими ситуаціями. Набуваючи у процесі діяльності певного досвіду та якостей, особистість починає на цій базі вільно й самостійно вибирати цілі та засоби своєї діяльності, способи управління нею, одночасно

вдосконалюючи та розвиваючи свої здібності, змінюючи та виховуючи, формуючи себе.

Навчально-виховний процес має бути цілісним. Знання та вміння не повинні бути відірвані від внутрішнього, духовного світу людини. Світогляд є тим «цементуючим складом», який в умовах сучасної диференціації наук не дозволить розсипатися знанням на окремі розрізнені частинки. Без наявності певної світоглядної бази знання та переконання не можуть стати надійними опорами для людини. Будучи розрізненими, вони легко замінюються на нові, при цьому частіше знаходяться на інтуїтивному, чуттєвому рівні і рідше – на свідомому. Тому у студентів часто викликає труднощі конкретизація своїх життєвих пріоритетів. Звідси впливають такі поведінкові показники, як інертність, нерішучість, байдужість, непостійність.

Змістовний аспект світогляду включає ціннісно-сміслові утворення та цілі. Вони визначають головні та відносно стійкі ставлення людини до себе, до інших людей, загалом до світу. Загальнолюдські цінності властиві будь-якій епосі та будь-якому народу, їхня актуальність та ієрархія змінюється з часом і обумовлюється тенденціями суспільства. Цінності визначають як об'єктивну значущість явищ, ідей, речей, зумовлену потребами та інтересами особистості.

На думку групи англійських дослідників, найбільш актуальними є такі групи цінностей:

- фундаментальні «ліберальні» цінності свободи, рівності та раціональності;
- духовні цінності, як інтегративна якість, своєрідне ставлення до світу;
- моральні цінності, що поєднуються відмінністю добра і зла [8, с. 148].

Ціннісно-сміслові утворення виступають найважливішими регуляторами життя та професійної діяльності. Значення предметів і явищ та його «сенс» для людини є тим, що детермінує поведінку. Особистісно-професійний розвиток студентів у закладах вищої освіти прямо залежить від тих сенсів і цінностей, які вони знаходять у професійній діяльності. Цінності значною мірою визначають цілі, які ми перед собою ставимо і те, яке значення ми надаємо тому, що відбувається. Від цього залежить, які уявні стратегії ми виберемо і, зрештою, якими будуть наші дії. Підготовка до професійної діяльності передбачає формування і розвиток ціннісно-сміслових компонентів самосвідомості. Це важливе завдання періоду навчання у закладі вищої освіти, як центрального у процесі становлення особистості як професіонала, тому що у студентському віці відбувається інтенсивне їх перетворення.

Становлення майбутнього кваліфікованого фахівця можливо значною мірою за умови, при яких формування його особистісного сенсу супроводжується активною життєвою позицією і, в кінцевому рахунку, його спрямованістю на успішну

професійну діяльність. Такий підхід є плідним у вирішенні практичних завдань з оптимізації навчально-пізнавальної діяльності. Він не тільки описує і прогнозує поведінку студента, але і надає надійний інструментарій для активізації його потенціалу, успішної самореалізації у професійній діяльності.

Спрямованість на успішну професійну діяльність – це здатність майбутнього фахівця організувати відповідним чином свої знання і здібності, а також енергію і зусилля. Вона характеризується стійкою потребо-мотиваційною сферою, наповненою особистісним сенсом й орієнтованою на досягнення поставленої мети, що означає можливість повноцінно самореалізуватися у професійній діяльності та одночасно приносити користь суспільству. Для цього необхідно зрозуміти специфіку і цінність обраної професії, співвіднести з нею свої мотиви та можливості, ставити цілі, знати стратегію і тактику їх досягнення.

Л.М. Грень, досліджуючи проблему формування спрямованості студентів на успішну професійну діяльність у процесі навчання, зробила висновок, що домінантою у формуванні професійної самосвідомості студентів і виборі подальшого освітнього маршруту є мотивація досягнення успіху. Вона стверджує, що активним у професійному навчанні буде той студент, що усвідомлює потребу в знаннях, якостях й уміннях, необхідних для успішної професійної діяльності. На цій основі у нього формується мотив досягнення успіху, розвивається вміння ставити цілі й досягати їх. Саме ці процеси й відбивають сутність мотиваційно-поведінкового аспекту діяльності викладачів і студентів у навчальному процесі яких приймається намір до досягнення, це і є система мотивів особистості» [2, с. 3].

Розвиток мотивації досягнення успіху пов'язаний з активною життєвою стратегією, виробленням моделі поведінки, орієнтованої на успішне досягнення цілей діяльності. С.С. Занюк пише: «Засіб, програма і конкретні життєві цілі, які оцінюються індивідом як оптимально задовольняючі потреби і відносно яких приймається намір до досягнення, це і є система мотивів особистості» [3, с. 3]. Він робить висновок про те, що мотивація досягнення виявляється в багатьох аспектах особистісним зростанням і є відносно сталим особистісним утворенням. Дослідниками В.Є. Михайличенко та М.В. Канівець вона розглянута як важлива складова ціннісно-мотиваційного ставлення до праці, яка виступає системутворюючою характеристикою особистості, соціально обумовлена і формується шляхом навчання та виховання у процесі навчання у ЗВО [4, с. 3].

Наш світогляд заснований на наших уявленнях про оточуючий світ, переконаннях і цінностях, які ми склали за допомогою наших органів чуттів, а також взаємозв'язків між цією інформацією й

особистими спогадами і переживаннями. Під переконаннями розуміють тісно пов'язані узагальнення відносно значення та причинно-наслідкового зв'язку меж оточуючого світу, а також нашої поведінки, можливостей й ідентифікації. Вони є певним симбіозом зовнішнього впливу й особистої внутрішньої роботи. Постійні та тверді переконання стають нашими життєвими принципами. Відповідно до них ми вибудовуємо свої відносини з навколишнім світом, здійснюємо вчинки, робимо оцінки та формуємо судження, що стосуються нас самих, інших людей та навколишнього світу. Вплив переконань на наше життя величезний, вони дуже впливають на нашу продуктивність. Навіть найменші зміни на базовому рівні переконань приводять до змін у поведінці й результатах діяльності.

В основі формування переконань лежить ряд базових принципів, що описують взаємини людини й реальності і відіграють важливу роль у всіх сферах людської діяльності. Вони є набагато стабільними й постійними, ніж ефемерні почуття або навіть установки. Достатньо розроблений, детальний і практично направлений підхід к формуванню переконань пропонує спеціалісти в галузі нейро-лінгвістичного програмування (далі – НЛП). Вони поділяють переконання на надихаючі, які наділяють людину силою і впевненістю у собі, й обмежуючі, які також здатні дуже впливати на психічне і фізичне здоров'я людини. Ми повинні визначити ті переконання, що надихають і підтримують нас, і використовувати відомі в НЛП технічні прийоми, щоб їх створити [3]. Р. Ділтс у своїй роботі, присвяченій зміні переконань за допомогою технологій НЛП, досить докладно описує як технічну сторону питання, так і емоційну. Він розглядає структуру та життєвий цикл переконання [7, с. 117].

При цьому заслуговують на увагу підходи вітчизняних педагогів. Так, В.А. Сухомлинський розмірковував над тим, як переконати своїх учнів у будь-якій ідеї і як зробити так, щоб ця ідея «стала невід'ємною органічною частиною суб'єктивного світу людини, щоб вона увійшла в тіло і кров, щоб людина ніколи не відчувала себе на розпутьті» [5, с. 457]. На його думку, ставка повинна робитися, насамперед, на міжособистісний інтимний, довірчий контакт, коли обидві сторони активні та доброзичливо налаштовані по відношенню один до одного. У цьому випадку процес переконання стає активним і максимально ефективним, якщо нові переконання вдається неодноразово закріпити на практиці.

Базовим положенням НЛП є те, що людський мозок за своїми функціями подібний комп'ютерові – він виконує «програми» або реалізує уявні стратегії. Наші звичні почуття можуть легко трансформуватися в деякі глибоко укорінені переконання на різні сторони життя, які майже завжди впливають на нашу поведінку. Тому зміна

стратегії мислення може кардинально вплинути на всю нашу діяльність. Раннє формування правильної позитивної системи переконань створює й підтримує впевненість у собі, інтерес, радість, пов'язану з активною діяльністю, а в підсумку породжує та виховує навички і здібності, що пізніше здаються природними і дарованими природою.

Переконання, як такі, що наділяють нас силою, так і обмежуючі, тісно пов'язані з нашими очікуваннями, що означає «передчуття» якої-небудь події чи результату, або високий ступінь впевненості їх здійснення. Очікування впливає на нашу поведінку, залежно від того, на що вони спрямовані. Ефективність цих процесів тією чи іншою мірою пов'язана з самоефективністю, що сприймається, – оцінкою своєї здатності зробити будь-які дії в певних умовах. Очікування «самоефективності» пов'язані із впевненістю в тому, що конкретна людина здатна здійснити дії, які потрібні для досягнення бажаного результату.

Соціально-когнітивна теорія самоефективності А. Бандури розглядає самоефективність центральною детермінантою людської поведінки, суть якої полягає в тому, наскільки компетентною відчуває себе людина під час виконання роботи. У дослідженнях А. Бандури і його колег було показано, що самоефективність значно впливає на мотиваційні, когнітивні та емоційні процеси, а також на успішність діяльності [6]. Науковець виділяє чотири джерела самоефективності:

- 1) досвід власних успіхів у досягненні бажаних результатів;
- 2) спостереження за тим, як інші успішно справляються з труднощами під час вирішення різних завдань;
- 3) вербальне переконання людини в тому, що вона володіє необхідними для досягнення мети здібностями;
- 4) сприйняття власних емоційних і фізіологічних станів, рівня емоційної напруги (вірогідність досягнення успіху більша, якщо людина не напружена й емоційно спокійна).

Переконання, що впливають на те, чого ми досягаємо, в більшості пов'язані з тим, якими ми себе сприймаємо, з нашим внутрішнім іміджем. Наше уявлення про себе, самооцінка має безпосередній і визначальний вплив на всі компоненти поведінки, від них залежить успіх усіх наших починань. Для підсвідомості не існує особливої різниці між реальною поведінкою й тим, що було лише яскраво і жваво намальоване в уяві. Значення даного принципу важко переоцінити. Саме на його основі будуються різні техніки візуалізації, за допомогою яких ми можемо оперувати з уявленим майбутнім як з реальністю. Ця ідея є вкрай важливою для навчального процесу студентів, для процесу їх саморозвитку і самовдосконалення.

Вивчення внутрішнього світу людини, її самосвідомості – одна з центральних проблем філософії, психології і педагогіки. Їх значення

обумовлено тим, що це складає методологічну основу вирішення не тільки багатьох найважливіших теоретичних питань, але й практичних завдань у зв'язку з формуванням життєвої позиції людини. Самосвідомість служить для організації його власної діяльності, відносин з оточенням і спілкування з ним. У психології, зазвичай, під самосвідомістю розуміють переживання цілісності «Я» і його окремих індивідуальних рис. Поведінка людини завжди поєднується з її уявленням про себе: якою вона є і якою б вона хотіла бути. Це образ себе і ставлення до себе, що нерозривно пов'язані з прагненням до самозміни, самовдосконалення.

Підсумковим продуктом самоосвідомості є усвідомлення своєї Я-концепції або системи уявлень, образів і оцінок, що відносяться до нього [3]. Кожен з нас носить у собі уявний образ або портрет самого себе. Образ Я – це відносно стійка, яка завжди усвідомлюється, переживана унікальна система уявлень індивіда про себе, на основі якої він будує свою взаємодію Космосу з іншими людьми. Він постає як установка у відношенні до себе. У цьому образі втілена наша концепція своєї особистості, уявлення про себе як про людину й особистість. Ця думка в більшості випадків складається несвідомо, під враженням минулого досвіду, успіхів і невдач, а також на підставі ставлення до нас інших людей. На перших порах практично будь-які соціальні контакти мають на нього формуючу дію. Проте, з моменту усвідомлення Я-концепція стає активним початком, важливим чинником в інтерпретації його досвіду. Це довготривалий і багатоаспектний процес, що містить у собі формування самосвідомості в умовах розробленої методології вдосконалення педагогічного процесу.

Не можна мислити, відчувати або поводитися зовні іншим чином, не змінивши свою програму, концепцію самого себе або того, що знаходиться всередині. Можна почати уявляти себе таким, яким ми хочемо бути, а не таким, яким є насправді. Позитивні зміни стають можливими завдяки тому, що наші уявлення про себе суб'єктивні, а не об'єктивні. Вони ґрунтуються не на фактах, а на враженнях, прийнятих нами як справжні. Завдяки власному уявленню про себе, або Я-концепції, ми можемо домогтися того, про що думаємо більшу частину часу. Наші домінуючі думки та устремління стають реальністю. Ми маємо бути готові дисциплінувати власне мислення, сконцентрувавши його виключно на вибраному предметі. Такі зміни у собі, дозволяють отримати радість від життя, даються зовсім непросто, вони вимагають значних зусиль.

Висновки. Таким чином, ступінь розвитку й характер функціонування думок людини, а також сфери її почуттів і волі залежать від того, на якому психічному рівні і з яким результатом працює її внутрішній світ. Наше уявлення про світ або модель

світу визначає наш напрям думок і дій. Науковці переконані, що неможливо піднятися на якісно новий ступінь у сприйнятті світу, не змінивши себе. Цей рівень мислення являє собою принцип, що спирається на властивості особистості, новий підхід від «внутрішнього до зовнішнього» до особистої і міжособистісної діяльності. Він пропонує почати із себе, більше того, з найбільш глибоко укоріненої частини нашої особистості: життєвої філософії, а також властивостей характеру і мотивів. Це безперервний процес відновлення на основі природних законів, керуючих формуванням особистості і прогресом.

Тільки виробивши той або інший світогляд, особистість, самовизначаючись у житті, одержує можливість усвідомлено, цілеспрямовано діяти, реалізуючи свою сутність. Одночасно з її формуванням складається і характер особистості – психологічний стрижень людини, що стабілізує її соціальні форми активності. Покликання, призначення кожної людини складається у всебічному розвитку її фізичних і духовних сил, усіх її здібностей, щоб вона мала можливість вільно розвиватися як творчо діяльна особистість. У процесі професійного навчання потрібна активізація прагнення студентів до самопізнання. Усвідомлення своїх якостей, здібностей, можливостей, їх розвиток сприяє наявності та усвідомленню значущої мети, ідеї, сенсу, спрямованості на успішну діяльність, що є важливою умовою професійного та особистісного зростання студентів. Вона передбачає розвинуту самосвідомість у єдності самопізнання, самооцінки, самоконтролю, вольової саморегуляції, самоформування. Їх гармонійне поєднання дає можливість людині перетворити себе, організувати самостійну діяльність із самовдосконалення. Створення сильного позитивного внутрішнього іміджу стосовно конкретної сфери діяльності, а потім тренування й постійний розвиток даного напрямку думок забезпечать досягнення успіху.

Список джерел інформації

1. Бех І.Д. (2007). *Психологічні джерела виховної майстерності*. К. : Академвидав. 248 с.
2. Грень Л.М. (2010). *Педагогічні умови формування у студентів вищих технічних навчальних закладів спрямованості на успішну професійну діяльність* : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04. Харків. 24 с.
3. Занюк С.С. (1998). *Мотиваційний тренінг. Спецпрактикум з психології мотивації*. Луцьк : Вид-во Волинського держ. університету. 64 с.
4. Михайличенко В.Є., Канівець М.В. (2011). Самосвідомість як основа розвитку особистості студента. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. ; голов. ред. Т.І. Сущенко. Запоріжжя : КПУ. Вип. 15(68). С. 339–346. Retrieved from <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/18370>
5. Сухомлинський В.О. (1977). *Интерес до учіння – важливий стимул навчальної діяльності учнів*. Вибрані

твори. В 5 т. Т. 5. К. : Рад. шк. С. 7–16.

6. Bandura A. (2000). *Cultivate self-efficacy for personal and organizational effectiveness*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/250666768_Cultivate_Self-Efficacy_for_Personal_and_Organizational_Effectiveness

7. Ditts R. (2018). *Changing belief systems with NLP*. 203 p.

8. Michael Steger, Patricia Frazier, Shigehiro Oishi, Matthew E Kaler (2006). The Meaning in Life Questionnaire: Assessing the Presence of and Search for Meaning in Life. *Journal of Counseling Psychology* 53 (1). Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/230887670_The_Meaning_in_Life_Questionnaire_Assessing_the_Presence_of_and_Search_for_Meaning_in_Life

References (transliterated)

1. Bekh I.D. (2007). *Psykhologichni dzhherela vykhovnoi maisternosti*. K. : Akademydav. 248 s.

2. Hren L.M. (2010). *Pedahohichni umovy formuvannia u studentiv vyshchikh tekhnichnykh navchalnykh zakladiv spriamovanosti na uspishnu profesiinu diialnist: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. 13.00.04. Kharkiv. 24 s.*

3. Zaniuk S.S. (1998). *Motyvatsiyni treninh. Spetspraktikum z psykhologii motyvatsii*. Lutsk : Vyd-vo Volynskoho derzh. universytetu. 64 s.

4. Mykhailychenko V.Ie., Kanivets M.V. (2011).

Samosvidomist yak osnova rozvytku osobystosti studenta. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh : zb. nauk. pr. ; holov. red. T.I. Sushchenko. Zaporizhzhia : KPU. Vyp. 15(68). S. 339–346. Retrieved from <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/18370>

5. Sukhomlynskyi V.O. (1977). *Interes do uchinna – vazhlyvyi stymul navchalnoi diialnosti uchniv. Vybrani tvory. V 5 t. Т. 5. К. : Рад. шк. S. 7–16.*

6. Bandura A. (2000). *Cultivate self-efficacy for personal and organizational effectiveness*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/250666768_Cultivate_Self-Efficacy_for_Personal_and_Organizational_Effectiveness

7. Ditts R. (2018). *Changing belief systems with NLP*. 203 p.

8. Michael Steger, Patricia Frazier, Shigehiro Oishi, Matthew E Kaler (2006). The Meaning in Life Questionnaire: Assessing the Presence of and Search for Meaning in Life. *Journal of Counseling Psychology* 53(1). Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/230887670_The_Meaning_in_Life_Questionnaire_Assessing_the_Presence_of_and_Search_for_Meaning_in_Life

Надійшла (received) 02.08.2024

Відомості про авторів / About the Authors

Михайличенко Валентина Євдокимівна (Mykhaylychenko Valentina) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», кандидат філософських наук, доцент, професор кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами; Харків, Україна; ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7390-5319>;

Асєєва Ірина Володимирівна (Asieieva Iryna) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної та неорганічної хімії; Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9678-2681>;

Кошкарів Юрій Юрійович (Koshkarov Yurii) – Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії; Харків, Україна; ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1430-0154>.